

Federacyjna Republika Nigerii

Zagadnienia ludnościowe i socjalno-kulturalne

Nigeria jest najludniejszym państwem afrykańskim. Zajmuje powierzchnię 923 769 km². Położona jest w Afryce Zachodniej nad Zatoką Gwinejską.

Wyniki spisu ludności, który przeprowadzono w 1973 r., odbiegają od szacunków ONZ. Według danych państwowych zamieszkuje ten kraj 79,7 mln osób, według szacunku ONZ — 70,5 mln (1973). W stolicy Lagos mieszka 2100 tys. (1975). Średnia gęstość zaludnienia wynosi 86 osób na km².

Nigeria jest państwem wieloplemiennym¹. Ludność jej zaliczana jest do Nigrytów, tj. ludów zamieszkujących na pd od Sahary, zajmujących obszar między 12° szer. geogr. pn. a równikiem. Wschodnią granicę tej grupy ludnościowej wyznacza Górny Nil, a zachodnią wybrzeże Oceanu Atlantyckiego. Ludność Nigerii posługuje się ponad dwustoma językami². W północnej części Nigerii zamieszkują ludy Hausa i Fulbe (Fulani), stanowiące 26% ogółu ludności; pd-zach. część kraju zamieszkują ludy Joruba (15%); pd. wsch. ludy Ibo (14%) należące do grupy językowej Manczi-Tib; centralną Nigerię zamieszkują ludy Nupe. Językiem urzędowym jest angielski.

Ludy Hausa i Fulbe poprzez kontakty z białą ludnością semicko-chamicką, zamieszkują tereny położone na pn. od Sahary, przejęły szereg cech kulturowych (Islam), a w przypadku ludności Fulbe również niektóre cechy fizyczne (jaśniejsza skóra, proste włosy).

¹ Nie można jeszcze dzisiaj określić Nigerii jako państwa wielonarodowego, ponieważ żadna z licznych grup etnicznych (plemion) nie odpowiada obowiązującym kryteriom narodu.

² Ludność Nigerii faktycznie posługuje się narzeczami językowymi, które dzieli się na grupy językowe.

W Nigerii mieszkają też Arabowie w liczbie około 300 tys. Białych osiedleńców, poza specjalistami z różnych krajów, zatrudnionymi w poszczególnych działach gospodarki narodowej, nie ma. Przed uzyskaniem niepodległości (1. 10. 1960 r.) mieszkało tu około 6 tys. Europejczyków — głównie Anglików.

Ludy Hausa społecznie i ekonomicznie dominują na całym północnym obszarze, obejmując ponad 1/3 całej populacji tego terenu. Są dobrymi rolnikami i hodowcami, przedsiębiorczymi handlowcami i zręcznymi rzemieślnikami (wyroby ze skóry, maty).

Ludy Fulbe zajmują się głównie hodowlą bydła (poza Nigerią ich większe skupiska znajdują się w Gwinei Bisau, w Sudanie i w Mali). Populację tę dzieli się na trzy podstawowe kategorie: pasterze — nomadowie, ludność osiadła i półosiadła. Najważniejszym składnikiem wyżywienia jest u nich mleko, które jest również towarem wymiennym za zboże (zwierzęta zabija się tylko w czasie wyjątkowych uroczystości).

Joruba należą do najbardziej postępowych ludów Afryki Zach. Nowoczesna organizacja życia plemiennego, centralizacja władzy, rozwój rzemiosła i przemysłu sprzyjały powstawaniu miast, w których zamieszkuje 1/3 ludności Joruba (Region pd-zach., w którym zamieszkuje Joruba, jest obecnie największym skupiskiem dużych miast nigeryjskich).

Wśród wielu plemion zamieszkałych we wnętrzu kraju (Tiw, Kanuri, Beni, Nupe) oraz we wschodniej i zachodniej części Nigerii występują religie naturalne (animistyczne). Wyznawcy tych religii stanowią 13% mieszkańców tego kraju. Część ludów Joruba wyznaje chrześcijaństwo. Zwyczaje plemienne i rodowe, odrębność i złożoność kulturowa plemion w okresie kolonizacji angielskiej były niewątpliwie ogromną przeszkodą w podporządkowaniu ludów administracji brytyjskiej. Z identycznymi trudnościami borykają się również obecne władze państwowe.

Główne plemiona (1973)

Hausa	11 mln	Tiw	2 mln
Fulbe	7 mln	Kanuri	2 mln
Joruba	10 mln	Ibibo	2 mln
Ibo	9 mln	Bini	1,5 mln
		Nupe	1 mln

Ludność według wyznania (mln)

	1963	1973
Islam	21,7	33,2
Chrześcijaństwo	15,9	24,3
Religie naturalne	8,4	12,9

Kolonializm jako system panowania białych w Afryce i kontakty nomadów z islamem wprowadziły zmiany nie tylko w sferze gospodarczej i politycznej, ale też w kulturze, m. in. w tradycyjnych formach praktyk religijnych. Na

północy kraju ludy pasterskie ulegały wpływowi islamu. Stare obyczaje plemienne oraz wiele elementów rodzimego kultu religijnego utworzyły nową formę tej religii, tzw. czarny islam. W pozostałych częściach kraju większe wpływy miało chrześcijaństwo, które pod wpływem religii rodzimych przybrało charakter afrochrześcijański. Obecnie religie afrykańskie mają charakter synkretyczny.

Ponadto utrzymał się tu tradycyjny typ poligamicznego małżeństwa³ atakowany przez chrześcijaństwo (wśród niektórych ludów pd-wsch. Nigerii małżeństwa przyjmują formy współistnienia poliandrii⁴ z poliginią).

Podział według wyznania nie jest ścisły, Afrykanie bowiem objęci już w pewnym stopniu chrystianizacją czy mahometanizmem nie chcą rezygnować z naczelnych wartości własnej kultury, jaką między innymi stanowią religie naturalne.

Pod względem administracyjnym Nigeria dzieli się na 12 stanów i 33 dystrykty. (W niektórych opracowaniach statystycznych stosuje się w dalszym ciągu podział na 5 regionów: Lagos, Środkowo-Zachodni, Północny, Wschodni i Zachodni).

Najgęściej zaludnionym obszarem jest nizina nadbrzeżna i wyżyny centralne. Największe skupiska ludności, poza zespołem miejskim Lagos, który zamieszkuje około 700 osób na km², występują w stanie Centralno-Wschodnim (269 osób na km²) oraz w stanie Kano (253 osoby).

Według prognoz demograficznych ONZ w roku 1985 ludność Nigerii wzrośnie do 85 mln.

Rozwój zaludnienia wg danych ONZ (w tys.)

Rok	Liczba ludności	Rok	Liczba ludności
1963	64 324	1973	59 607
1965	48 680	1974	61 270
1968	52 420	1975	62 930
1970	55 074	1976	64 630
1971	56 510	1980	72 785
1972	58 020	1985	84 700

Rozwój ludności miast (w tys.)

Nazwa miasta	1963	1975
Lagos ludność miasta	665	1061
zespół miejski	.	2100
Ibadan	627	847
Ogbomosho	343	432
Kano	295	399
Oshogbo	209	282

³ Poligynia — wielożeństwo.

⁴ Poliandria — wielomęstwo. Obie te formy małżeństwa noszą wspólną nazwę poligamii (związek małżeński z kilkoma osobami płci odmiennej).

PODZIAŁ ADMINISTRACYJNY

Nazwa stanu i dystryktu	Stolica stanu	Powierzchnia w tys. km ² %		Ludność w 1973 spis szac. ONZ w mln. %			Gęstość zaludnienia na km ²
LAGOS Ikeia Lagos	Lagos	3,6	0,4	2,5	2,5	3,5	690
ŚRODKOWOZACH. Benin Delta	Benin	38,6	4,2	3,2	3,2	4,5	84
BENUÉ-PLATEAU Benue Plateau	Jos	100,8	10,9	5,1	5,1	7,3	51
KANO	Kano	43,0	4,7	10,9	7,3	10,5	253
KWARA Ilorin Kabba	Ilorin	74,2	8,0	4,6	3,0	4,4	62
PÓLNOCNOCENTR. Katsina Zaira	Kaduna	70,2	7,6	6,8	5,2	7,4	97
PÓLNOCNO-WSCH. Adamawa Bauczi Bornu Sardouna	Maiduguri	272,7	29,5	15,3	9,9	14,1	57
PÓLNOCNO-ZACH. Niger Sokoto	Sokoto	168,7	18,3	8,5	4,6	6,6	50
POŁUDNIOWO-WSCH. Annang Calabar Ogaja Ogaja Uyo	Calabar	28 ,3	3,1	3,4	6,5	9,2	122
CENTRALNOWSCH. Abakaliki Enugu Onitsha Owerri Umahia	Enugu	29,9	3,2	8,0	12,9	18,4	269
RZECZNY Degema Port Harcourt Jenagoa	Port Harcourt	18,0	2,0	2,2	2,7	3,9	123
ZACHODNI Abeokuta Jbadan Ijeba Ondo Ojo	Ibadan	75,3	8,2	8,9	7,0	10,0	118
NIGERIA	Lagos	923,7	100,0	79,7	70,5	100,0	86

Ilorin	209	282
Abeokuta	187	253
Port Harcourt	180	242
Zaira	166	224
Ilesha	166	224
Onitsha	163	220
Iwo	159	214
Ado-Ekiti	158	213
Kaduna	150	202

Zmiany w gęstości zaludnienia na km² w wybranych stanach

Nazwa stanu	1963	1973
Lagos	403	691
Kaduna	58	97
Kano	134	253
Rzeczny	85	123
Benue-Plateau	40	51

Największy wzrost ludności występuje w regionie zachodnim (obserwuje się bardzo duży napływ ludności do stolicy kraju Lagos jak i pozostałych większych miast tego regionu) Ibadan, Ogbomosho, Oshogbo, Ilorin, Abeokuta, Iwo, Adoekiti. Jedynie w stanie Benue-Plateau obserwuje się niewielki wzrost liczby ludności w latach 1963—1973.

Procesy migracyjne obejmują wiele ludów zamieszkałych w Nigerii. W przeszłości związane one były z wojnami plemiennymi o lepsze warunki bytowania, obecnie, jakkolwiek przyczyny wędrówek nie uległy zmianie, zwykle bowiem dotyczą one polepszenia pozycji ekonomicznej, to jednak odbywa się to drogą przechodzenia ludności wiejskiej do miast, niekiedy poprzez szukanie pracy w mieście przez młodych mężczyzn, którzy mimo zmiany miejsca zamieszkania w dalszym ciągu utrzymują kontakty ze swymi rodzinami zamieszkałymi na wsi (pomagają im materialnie, uczestniczą w obrzędowych uroczystościach plemienia), lub przechodzenie do miast całych rodzin.

ZDROWIE

Statystyka o opiece lekarskiej jest wyrywkowa. Z pomocą organizacji międzynarodowych zorganizowano opiekę nad małymi dziećmi, ale jest ona niewystarczająca. Opieką zdrowotną zajmują się międzynarodowe stowarzyszenia zdrowia i towarzystwa misyjne. Centra opieki lekarskiej znajdują się w miastach. Ze względu na brak personelu lekarskiego na wielkich obszarach kraju mają duże znaczenie tradycyjne formy medyczne.

Wskaźnik urodzeń w latach sześćdziesiątych i siedemdziesiątych utrzymywał się na poziomie 49‰, wskaźnik zgonów zaś w tym samym czasie zmalał

z 24,9 do 22,7‰. Zatem przyrost naturalny wykazuje wyraźną tendencję wzrostu z 25‰ w 1965 r. do 29‰ w 1976 r.

Urodzenia i zgony na 1000 mieszkańców w latach

	1965/70	1970/75
urodzenia	49,6	49,3
zgony	24,9	22,7
Przyrost naturalny w ‰ 1965	2,5	
	1970	2,5
	1974	2,7
	1975	2,7
	1976	2,9

Liczba urodzeń i zgonów jest bardzo wysoka, zwłaszcza dzieci do lat dziesięciu, co wiąże się najczęściej ze złym stanem higieny.

60—90% dzieci między pierwszym a dziesiątym rokiem życia cierpi na malarię — zwaną też zimnicą. Choroba ta wywoływana jest przez pasożyty: *Plasmodium vivax*, *P. malarie* i inne — przenoszone przez komara widliszka. Powszechne są tu choroby pasożytnicze jelit (ameby, tęgoryjce, glisty ludzkie, włosogłówki), żółta febra, jaglica, śpiączka tropikalna, która wywoływana jest przez świdrowiec (*Trypanosoma*) i przenoszona przez muchę tse-tse. Występuje ona tylko w Afryce tropikalnej i jest chorobą obszarów nie zagospodarowanych. Pełne zagospodarowanie jakiegoś obszaru pociąga za sobą zniknięcie muchy tse-tse, która ma duże wymagania (gorący i wilgotny klimat oraz nie tknięte przez człowieka lasy i zarośla). Pełne zagospodarowanie jakiegoś obszaru, większe skupiska ludzkie w przeszłości eliminowały warunki dla rozwoju niektórych chorób. Obecnie zwalczanie pasożytów i owadów jest stosunkowo łatwe. Wcześniejsze zabiegi medyczne — wypracowane w krajach klimatu umiarkowanego — obejmują kraje tropikalne i przynoszą z roku na rok coraz większe rezultaty. Niemalży wkład w to dzieło ma poważny wzrost i przygotowanie własnego personelu medycznego.

Szpitala i punkty medyczne

	liczba placówek 1965	liczba placówek 1975	łóżek
Szpitala	220	380	36955
w tym:			
specjalistyczne	60	99 *	6396
dla chorych zakaźnie	28	46	554
psychiatrycznie	5	10	2187
ginekologicznie	23	13	1169
domy i stacje trędowatych	24	1356 *	1293
punkty opieki medycznej	130	1520	10538

* Dane z roku 1972.

Personel medyczny zarejestrowany

	1968	1975
lekarze	2 180	4 248
dentyści	72	168
farmaceuci	841	1 482
weterynarze	95	393
personel pomocniczy	11 630	19 607
położne	12 429	19 335

Ludność według grup wieku (% ludności ogółem)

	1965		1975	
	razem	mężczyzn	razem	mężczyzn
poniżej 15 lat	44,8	22,3	45,2	22,5
15—45	43,2	22,4	42,4	21,5
45—65	9,8	4,8	10,1	5,1
powyżej 65	2,2	1,0	2,3	1,0

Obserwuje się wyraźny wzrost ludności w starszych grupach wieku, głównie wśród kobiet powyżej 65 roku życia i mężczyzn w grupie 45 do 65 lat.

OŚWIATA

Powszechny obowiązek szkolny nie jest w pełni zrealizowany ze względu na brak funduszy i personelu. W 1974 r. do szkół podstawowych uczęszczało 4368 tys. dzieci. Jest to mniej niż 1/3 liczby dzieci w wieku szkolnym. Przy czym w regionach północnych wskaźnik ten jest jeszcze mniejszy bowiem do szkół uczęszcza 10% dzieci w wieku szkolnym. Ponadto ze szkoły podstawowej przed jej ukończeniem rezygnuje prawie połowa uczniów, a szkoły średniej nie kończy 30% uczniów. Przy pomocy UNESCO podjęto wysiłki zmierzające do likwidacji analfabetyzmu. Liczbę analfabetów w Nigerii określa się obecnie na 47% ludności.

Na sześciu stanowych uniwersytetach: w Ibadanie, Enugu, Zairi, Kamo, Nsukka, Ife studiowało w 1974 r. 3 459 studentów. Uniwersytety te obok wykształcenia humanistycznego dają również wykształcenie techniczne. Również poza granicami kraju studiuje kilka tysięcy osób.

W szkolnictwie (głównie uniwersyteckim) pracują nauczyciele wielu krajów europejskich, chociaż w ostatnich latach przygotowano już własną kadre pedagogiczną.

Liczba szkół, uczniów i personelu pedagogicznego

1965

1973

Rodzaj szkół	liczba szkół	personel	liczba uczn. w tys.	liczba szkół	personel	liczba uczn. w tys.
podst.	14 967	87 074	2 911	14 525	136 142	4 368
średn.	1 382	10 855	209	1 499	17 215	452
zawod.	63	760	12	67	1 111	21
nauczyciel.	209	1 925	30	157	2 122	43
uniwer.	5	1 350	7,7	6	2 800	23

ZATRUDNIENIE

74,5% ogółu ludności mieszka na wsi.

Ludność według miejsca zamieszkania
(w tys.)

	1965	%	1975	%
w miastach	9830	20,2	16 098	25,5
na wsi	38 846	79,8	46 924	74,5

Udział ludności czynnej zawodowo szacuje się na 25 mln (39,5% ogółu ludności). Statystyka ta nie daje pełnego obrazu zatrudnienia, ponieważ nie obejmuje ona pracujących w małych zakładach, głównie rzemieślniczych. Daje się odczuć duży brak kwalifikowanej siły roboczej wobec nadmiaru robotników niewykwalifikowanych, którzy powiększają liczbę bezrobotnych.

Największa liczba ludności (65% ogółu zatrudnionych) pracuje w rolnictwie, które obok gospodarki naturalnej (uprawa prosa, sorgo, kukurydzy, ryżu, roślin korzeniowych i hodowli) prowadzi produkcję towarową takich upraw, jak: palma olejowa, orzeszki ziemne, kawa, kakao, kauczuk. Obecnie przyjmuje się, że 18% czynnych zawodowo zatrudnionych jest w przemyśle (wzrosty, energetycznym, metalowym, maszynowym, spożywczym, chemicznym i materiałów budowlanych). W usługach, łącznie z handlem, pracuje 17% czynnych zawodowo.

Zatrudnienie w tys. w 1975 r.

Ogółem	24 895	39,5%
w tym:		
mężczyzn	15 242	48,3%
kobiet	9 653	30,7%

Zatrudnienie według grup wieku w 1975 r.

		%w danej grupie
poniżej 15 lat	1 146	15,0
15—20	2 907	45,3

20—25	3 576	65,8
25—45	11 526	77,7
45—55	3 300	82,4
55—65	1 756	73,6
powyżej 65	682	47,3

Jak czytamy z powyższego zestawienia, ta nieliczna grupa ludności w wieku 45—55 lat (4 mln) aż w 82,4 % jest czynna zawodowo. Jest to najwyższy procent ze wszystkich grup wiekowych zawodowo czynnych.

Warunki przyrodnicze w zasadniczy sposób wpływają na zagadnienia demograficzne Nigerii. W systemie gospodarki naturalnej ciągle jeszcze ogromną rolę społeczną spełniać będzie struktura plemienna i rodowa.

Zapoznając się z zagadnieniami państw afrykańskich nie należy rozpatrywać ich problemów społecznych, gospodarczych i politycznych w kategoriach europejskich. Nigeria, podobnie jak wiele innych krajów afrykańskich, poszukuje własnej drogi rozwoju społeczno-gospodarczego.

Dwudziestoletni okres jej samodzielności politycznej i gospodarczej wstrząsany był, w pierwszym dziesięcioleciu, krwawymi walkami międzyplemionnymi (w roku 1966 między ludami Hausa i Ibo oraz wojną domową w latach 1967—1970).

Dziś Nigeria będąc członkiem stowarzyszonym EWG prowadzi politykę niezaangażowania, a równocześnie współpracuje z krajami socjalistycznymi. Trzeba będzie jednak wielu lat dla zintegrowania ludności tego państwa, co niewątpliwie ułatwi realizację ambitnych programów gospodarczych.

Dziesięcioletni okres pokojowej gospodarki Nigerii istotnie przyczynił się do podniesienia dobrobytu, na co wskazuje widoczny przyrost ludności (z 25 w 1965 do 29^{0/00} w 1976 r.) oraz przedstawione w opracowaniu przemiany socjalne, kulturalne i oświatowe.

LITERATURA

- Statistik des Auslandes, Nigeria. 1977, 1978.
 Statistisches Bundesamt. Wiesbaden.
 Demographic Yearbook. New York. N. Y.
 Annual Abstract of Statistics. Lagos.
 GOUROU P., *Kraje tropikalne*, PWN, Warszawa 1973.
 KACZYŃSKI J. Z., 1976. *Religijne ruchy odnowy społecznej w Afryce. Afryka naszych czasów*. Praca zbiorowa pod red. J. Chałasińskiego. PAN. Zakł. im. Ossolińskich, Wrocław.
 PODEDWORNY H., 1973. *Problemy rozwoju rolnictwa Afryki tropikalnej*. PWN, Warszawa.
 WRIGLEY G., 1972. *Rolnictwo tropikalne*. PWN, Warszawa.
Atlas Afryki. Moskwa 1968.

La RÉPUBLIQUE FÉDÉRALE DU NIGER —
SA POPULATION, SES PROBLÈMES SOCIAUX-CULTURELS

Dans cet article, l'auteur nous présente les changements démographiques, sociaux et culturels du pays durant les vingt premières années de son indépendance. La diversité de la population du Niger (complexité ethnique, irrégularité du développement socio-économique dû à la mosaïque religieuse et culturelle) reflète l'image très compliquée de la structure sociale de ce pays.

Les sources statistiques apportent aussi des informations concernant les problèmes de l'enseignement, de la santé et celui des emplois. Elles soulignent aussi le développement socio-économique visible surtout durant les 10 dernières années de son activité. Un grand accroissement de la natalité (29⁰/₀₀) attire notre attention sur les problèmes socio-économiques du pays et souligne que, dans le plus proche avenir, le pays aura de plus en plus de difficultés à résoudre les problèmes extrêmement compliqués que sera bientôt, l'assouvissement des besoins sans cesse grandissant du peuple nigérien en plein développement.

Dans le programme d'enseignement élaboré pour les écoles secondaires et les étudiants en géographie, il serait utile d'insérer certaines notions concernant certains pays d'Afrique. L'accès difficile aux sources statistiques, le peu de documents monographiques dédiés à cette partie du monde ont incité l'auteur, après un court séjour en Afrique Occidentale, à présenter les problèmes de ce pays, ne serait-ce que d'une manière très brève.

Le peu de place réservée à cette présentation a décidé du choix et de l'étendue du problème en question.

ЯНИНА КОЗЛОВСКА

ФЕДЕРАТИВНАЯ РЕСПУБЛИКА НИГЕРИЯ —
ПРОБЛЕМЫ НАРОДОНАСЕЛЕНИЯ
И КУЛЬТУРНО-СОЦИАЛЬНЫЕ ВОПРОСЫ

В статье показаны демографические, общественные и культурные сдвиги страны в течение ее двадцатилетнего периода независимости. Разнообразие проблем народонаселения (этническое разнообразие, неравный уровень общественно-экономического развития на фоне мозаики культурно-религиозной дифференциации) является отображением исключительно сложной общественной структуры этого государства.

Статистические данные доставляют много сведений о народном просвещении, здравоохранении и занятости населения. Они наглядно показывают, что особенно в последнее десятилетие наблюдается заметный общественно-экономический подъем страны. Высокий показатель натурального прироста населения (29⁰/₀₀) свидетельствует о том, что общественно-экономическая политика государства должна была и должна будет во все большей степени решать чрезвычайно трудные проблемы, связанные с удовлетворением все возрастающих потребностей бурно развивающейся страны.

В учебной программе по географии средней школы и вуза предлагаются для изучения темы, связанные с отдельными, взятыми по выбору странами Африки. Труднодоступность статистических материалов, недостаточное количество монографических разработок, посвященных этой части мира, а также факт пребывания автора в Западной Африке побудили к попыткам хотя бы сравнительно сокращенного изложения проблем народонаселения Нигерии.

Узкие рамки статьи предопределили подбор материала и объем его рассмотрения.